

Nr 900

Av herr **Oskarson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 106, med förslag rörande de värnpliktigas utbildning m. m.*

(Lika lydande med motion nr 729 i Första kammaren)

1960 års värnpliktsutredning har lagt fram ett väl genomarbetat betänkande, som i princip bör kunna läggas till grund för en reformerad värnpliktsutbildning.

Men för att denna nya organisation skall ge de fördelar som har förutsatts i utredning och proposition nr 106 är det ett oavvisligt krav att ökade resurser på ett flertal områden ställes till de militära myndigheternas förfogande. Först härigenom kan förutskickade förbättringar nås. Den takt i vilken VU 60 kan genomföras är helt beroende på i vilken utsträckning och i vilken omfattning dessa ökade resurser kan komma de militära utbildningsförbanden till del.

Departementschefen anför (s. 163):

Till de av utredningen uppskattade behoven av anställd personal liksom de ytterligare önskemål om personalförstärkningar som framförts i åtskilliga yttranden finner jag inte anledning att nu ta ställning. Även om de anmälda behoven av personalförstärkningar tillgodoses successivt under de minst sex år varöver uppbyggnaden sträcker sig vill jag framhålla att anmälda behov är av den storleken att jag inte finner det sannolikt att de kommer att kunna tillgodoses i den utsträckning utredningen och myndigheterna förutsett. *De militära myndigheterna måste således göra kraftiga ansträngningar att genom rationaliseringar bringa ned ifrågavarande behov.*

Vi kan icke instämma i denna departementschefens uppfattning och vi vill som ett exempel nämna befälsbristen inom försvaret, som icke torde kunna rättas till genom rationalisering.

De områden inom vilka vi anser att snara åtgärder är nödvändiga kan sammanfattas i följande punkter:

1. Den allvarliga bristen på aktivt befäl vid våra utbildningsförband måste snarast hävas.
2. Ökad rekrytering av reservofficerare och värnpliktigt befäl.
3. Bättre kunskaper främst hos det värnpliktiga befälet vad gäller att handhava och utbilda grupp.
4. Tillgodoseende av det ökade kravet som det nya utbildningssystemet

ställer på utbildnings- och övningsmateriel samt på övnings- och strids-skjutningsområden.

Skulle av ekonomiska eller andra skäl ovan angivna villkor icke uppfyllas riskerar man att resultatet blir sämre än i dagens läge, varvid försvarets styrka och anseende försämras.

Från ett flertal remissinstanser framhålles att tillgång på utbildningsbefäl av erforderlig kvalitet är en avgörande faktor om det föreslagna värnpliktssystemet skall kunna genomföras. Vid en sammanfattande bedömning av utbildningsårets arbetsvolym framgår att den föreslagna repetitionsutbildningen kommer att kraftigt öka belastningen på det aktiva befälet. Någon mot denna ökade belastning motsvarande lättnad kan icke beredas under grundutbildningen. Det framstår som klart att för den del av det aktiva befälet som är skickad att leda befäls- och specialutbildning ökar arbetsvolymen under såväl grund- som repetitionsutbildningen. Detta gäller också i kanske ännu högre grad den personal vid förband och regionala staber som skall planera och leda utbildningen i stort. En närmare analys av dessa problemkomplex torde vara nödvändig att utföra innan den föreslagna repetitionsutbildningen börjar genomföras i hela sin omfattning.

Vakansläget när det gäller utbildningsbefäl inom försvaret är mycket oroande. På vissa håll kan det närmast betecknas som katastrofalt. 15—20 % vakanser torde vara medeltal inom försvaret på utbildningssidan. Betydligt högre procentsiffror redovisas på vissa förband. Överanstängning hos det fåtaliga truppbefälet på grund av onormalt hög arbetsbelastning har också konstaterats. Denna situation ger upphov till olust och t. o. m. vantrivsel med ett större antal avgångar och försvårad rekrytering som följd.

Det nu föreslagna reviderade värnpliktssystemet kommer att ställa ökade krav på det aktiva befälet vad gäller arbetsmängd, anspänning och kvalitet i arbetet. Denna ännu hårdare arbetsbelastning kan komma att medföra ökade svårigheter vid rekrytering till de militära befälsyrkena.

Härvid måste beaktas att den rekrytering som för närvarande sker i bästa fall kan bibehålla vakansläget på nuvarande nivå. Det är med en viss förvåning som vi motionärer konstaterar, att detta problemkomplex över hur det aktiva befälets arbetsförhållanden kommer att påverkas vid genomförandet av det föreslagna värnpliktssystemet icke har behandlats av utredningen. En avgörande faktor vid bedömningen av den tidsplan som skall ligga till grund för förslagetets genomförande måste vara i vilken utsträckning tillgången på kvalificerat utbildningsbefäl kan säkerställas.

Värnpliktsutredningen förutsätter att de ändrade utbildningsförhållandena kommer att förbättra rekryteringen inom alla befälskategorier. Det är möjligt att så kommer att ske, men detta är en utveckling på lång sikt. Men frågan är om detta räcker eller om dessa långsiktiga åtgärder kommer att få avsett resultat, därest icke någonting göres för att snabbt lyfta upp ut-

bildningen och råda bot på de aktuella svårigheter som för närvarande finns.

De åtgärder som hittills har vidtagits har tydligen icke haft åsyftad verkan. Det måste till både mera genomgripande och mera kraftfulla åtgärder för att tillräckligt många ungdomar av god kvalitet skall tillföras försvaret för att täcka den rådande befälsbristen främst på utbildningssidan. Det militära befälsyrket måste göras ekonomiskt konkurrenskraftigt i förhållande till jämbördiga yrken inom det civila samhället. De till försvaret fast knutna instruktörernas arbetsförhållanden måste förbättras. Trupptjänsten bör ges samma meritvärde som stabstjänst. Det senare kravet gäller främst officerskarriären. För att kunna avancera i trupptjänst över kompanichefsstadiet gäller i princip att truppofficeren måste meritera sig i stabstjänst. Dessa förhållanden är icke ägnade att befrämja vare sig arbetslust eller trivsel i tjänsten för de officerare som är intresserade av och inriktade på utbildningsarbetet på förband och skolor. Jämbördiga möjligheter till befordran bör skapas för stabs- och truppofficerare.

Den i proposition nr 110 vid årets riksdag så starkt betonade förbandsproduktionen står och faller med tillgången på truppbefäl både vad gäller aktiva officerare, underofficerare och underbefäl. I denna fråga torde inga delade meningar råda, varför det också synes oss angeläget att trupp- och stabstjänst tillmätas samma meritvärde vid befordran.

Departementschefen konstaterar (s. 130—131 i föreliggande proposition) att de mest påtagliga bristerna i nuvarande system är dels det värnpliktiga befälets oförmåga att leda och handha trupp och dels att tillgången på värnpliktiga officerare inom krigsorganisationen är otillräcklig.

De förbättringar som föreslås på dessa områden tar sikte på en bättre samordning mellan underofficers- och officersutbildningen och att de värnpliktiga officerarna före kadettskolan beredes tillfälle till praktisk trupptjänst. För att befrämja rekryteringen av värnpliktiga officerare föreslås en förkortning av utbildningstiden för denna kategori med två till tre månader samt en bättre inpassning av värnpliktstjänstgöringen i förhållande till den civila studiegången.

Det förefaller oss något egendomligt att samtidigt som man i nuvarande system konstaterar bristande förmåga hos de värnpliktiga officerarna i fråga om att handha och leda trupp föreslås en betydlig förkortning av utbildningstiden. Detta förefaller ännu mera egendomligt mot bakgrunden av att det nya systemet för genomförande av repetitionsövningar kommer att ställa betydligt ökade krav på det värnpliktiga befälets förmåga just vad gäller att handhava och leda trupp. Vi anser denna fråga mycket väsentlig och vill starkt ifrågasätta den föreslagna förkortningen av utbildningstiden till värnpliktig officer. I avsikt att ge den värnpliktige officeren träning på det område där bristerna finnes och kommer att finnas — att handha och

utbilda trupp — vill vi föreslå att ett frivilligt trupptjänstgöringsskede på 2—3 månader lägges in sommaren efter kadettskolan. Härigenom skulle också en välbehövlig befälsförstärkning kunna erhållas vid rekrytsskolorna under semesterperioden.

I detta sammanhang vill vi peka på att chefen för armén i sitt yttrande föreslagit en något modifierad utbildningsgång till värnpliktig officer. I detta yttrande föreslås att kadettskolan inpassas mellan den 1/4 och 1/7 och åtföljs av en trupptjänstgöringsperiod fram till den 1/9. Härigenom vinnes ökad praktisk trupptjänstgöring för eleverna och samtidigt ett förbättrat befälsläge på förbanden under sommarmånaderna. Detta förslag vill vi förordas som ett alternativ till vårt eget — om en frivillig trupptjänstgöringsperiod året efter kadettskolan — framför utredningens förslag med kadettskolan 1/7—1/9.

Dessa av oss här förordade åtgärder skulle vara ägnade att tämligen snabbt förbättra befälsläget under en period av året där belastningen på utbildningsbefälet är som störst. Löner och premier för sådan frivillig trupptjänstgöring måste utformas så att tjänstgöringen ställer sig ekonomiskt fördelaktig och lockande för den enskilde. Om detta sättes i system och följes upp med upplysning och information till det värnpliktiga befäl som är aktuellt för sådan tjänstgöring har man anledning att förvänta sig ett gott resultat.

Ett led i strävan att inpassa militärutbildningen i den civila studiegången, som icke har diskuterats av utredningen, är att låta gymnasieungdomen fullgöra förberedande värnpliktsutbildning under sommaruppehållet före sista ringen. Denna skulle icke vara obligatorisk men stå öppen för dem som i samband med inskrivningen gör framställning härom. Det avbrott på ett år i studierna vid högskola eller annan utbildningsanstalt för fullgörande av värnpliktstjänstgöring, som den studerande värnpliktige måste göra enligt utredningens förslag, kunde i så fall undvikas. Nackdelarna ur studiesynpunkt med det system som utredningen föreslagit har också framhållits från ett flertal håll. Vi vill därför föreslå att försök göres med att låta gymnasieungdom under sommarlovet före sista läsåret fullgöra förberedande värnpliktsutbildning, som skall anpassas till deras psykiska och fysiska status. Genom en sådan ordning skulle man undvika ingrepp i en påbörjad civil studiegång efter gymnasiet.

En åtgärd, som enligt vår uppfattning i hög grad skulle verka stimulerande på rekryteringen av reservofficerare och värnpliktiga officerare och underofficerare, vore om meritvärdesfrågan kunde bringas till en snar lösning. Utan att här gå in på hur och i vilken utsträckning den militära utbildningen kan räknas som meriterande för annan utbildning och anställning vill vi föreslå en kartläggning av den militära utbildningen och tjänstgöringens betydelse och värde sett utifrån den civila studiegången och befattningar in-

om övriga delar av samhället. Vi tillmäter frågans lösning stor betydelse ur rekryteringssynpunkt.

Ytterligare ett förslag som vi anser vara rekryteringsfrämjande vill vi framföra. Tillgången på duktiga värnpliktiga officerare kan knappast bli för stor. Alla möjligheter att få de bästa i tillräckligt antal bör tillvaratas. Utredningen synes icke ha observerat, i varje fall icke redovisat, en rekryteringsväg till värnpliktig officer och därefter till reservofficer som till tiden ligger efter 1:a repetitionsövningen. De studiesociala skäl som utredningen åberopar för grundutbildningen — att icke ta mer tid i anspråk än som rymmes inom högst två studietermener — kan brytas vid inkallelse till repetitionsövning. Efter en höst- eller vinterinkallelse om 32 dagar kan rytmen i ytterligare en studietermin vara bruten. Det torde då vara möjligt och lämpligt med en rekrytering till värnpliktig officer omedelbart efter första repetitionsövningen. Denna insats borde rikta sig till de plutonschefer och motsvarande som har visat prov på duglighet och befälsförmåga men som enbart har plutonschefsskola eller motsvarande utbildning inom frivillig befälsutbildning som bakgrund. Den praktik och rutin, som dessa elever är i besittning av, bör kunna åberopas för en mindre förkortning (ca 10 dagar) av kadettskolan för att kunna avslutas till jul resp. midsommar. Detaljerna och de organisatoriska konsekvenserna skall icke här närmare diskuteras. Det väsentliga måste vara att de som dokumenterat sin förmåga erbjuds utbildning. För många torde intresset, förståelsen och ansvaret för uppgiften som chef för ett förband vakna först under första repetitionsövningen. Denna omständighet bör tas till vara för fortsatt rekrytering.

Genomförandet av det föreslagna värnpliktsystemet kommer, som tidigare framhållits, att i avsevärd grad skärpa kravet på det värnpliktiga befälet i fråga om att utbilda och leda sitt förband. Man har anledning förmoda att förkortningen av kadettskolan samt det ökade ansvaret för utbildningen av krigsförbandet genom dess eget befäl kommer att medföra att ansvarskännande värnpliktigt befäl i större omfattning än för närvarande genom frivillig befälsutbildning söker förbättra sina kunskaper och sin förmåga i trupputbildning. Den frivilliga befälsutbildningen torde enligt vår uppfattning få en starkt ökad betydelse i framtiden. Vi vill här peka på den förbättring av arbetsvillkoren för frivillig befälsutbildning som i annat sammanhang föreslagits årets riksdag. Dessa förbättringar tog sikte på dels ökade resurser för organisationen och dels bättre förmåner i form av höjda dagsersättningar och premier till kursdeltagarna efter fullföljda kvalificerade kurser. Möjligheterna att genom en förstärkning av frivillig befälsutbildning kompensera bortfallet av en förkortad utbildning till värnpliktig officer bör enligt vår mening beaktas.

Från ett flertal remissinstanser framhålles de ökade krav som genomförandet av det nya systemet för värnpliktsutbildningen medför på materiel,

förråd, förläggingsutrymmen, övnings- och stridsskjutningsområden m.m.

Vid de tätt återkommande repetitionsövningarna liksom under den grundläggande krigsförbandsutbildningen skall förbandsövningarna vara helt dominerande. Vid dessa övningar skall förbanden sammansvetsas till stridsdugliga enheter. Om detta mål skall uppnås kräves god tillgång på övnings- och stridsskjutningsområden lämpligt belägna och av erforderlig storlek. Här stöter man på många och svårlösta problem. Flera av de militära förbanden, för att inte säga samtliga, ligger inom våra mest expansiva områden. Inom dessa pågår en mycket intensiv och ambitiös kommunal och regional planering. Anspråken på mark för nya bostadsområden, områden för fritidsbebyggelse och ströv- och fritidsområden är stora. För de militära förbanden är det redan på många platser trångt, och man har stora besvär med att tillgodose förbandens behov av övningsutrymme.

Kraven på större övningsområden växer också ständigt. Detta betingas av den tekniska utvecklingen både på det transporttekniska och på det vapentekniska området. Förbanden får en ökad rörlighet genom att de i allt högre grad motoriseras. Vid övningar med stridsladdad ammunition med moderna vapen krävs ur säkerhetssynpunkt större områden än tidigare. Detta gör att de övningsområden som nu står till buds i många fall icke fyller måttet.

Det är angeläget att åstadkomma en långsiktplanering och en hög grad av aktivitet när det gäller förvärv av lämpliga markområden. Om så inte sker kommer de militära intressena att eftersättas i den aktiva regionala planering som pågår och mest påtagligt i de expansiva delar av landet där våra förband ligger.

I detta sammanhang vill vi framhålla att det säkert finns anledning att granska huruvida vissa förbands förläggingsorter är de mest lämpliga. Det är hög tid att en generalplanering av förbandens lokalisering i stort och på lång sikt kommer till stånd.

Med den stora vikt som i det nya förslaget rörande de värnpliktigas utbildning lägges vid förbandsutbildningen är det angeläget att tillgången på tillräckligt stora och lämpligt belägna markområden för militära ändamål snarast säkerställs.

Med hänvisning till det ovan anförda får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

a) att den manliga gymnasiestuderande ungdom som så önskar på försök beredes tillfälle att fullgöra förberedande värnpliktsutbildning under sommarferierna före sista gymnasieåret,

b) att i rekryteringsfrämjande syfte kadettskola organiseras i omedelbar anslutning till den första repetitionsövningen för värnpliktiga som genomgått plutonchefsskola

eller motsvarande frivillig befälsutbildning och som anmäler sig till sådan vidareutbildning.

c) att de värnpliktiga som genomgått kadettskolan erbjuds frivillig trupptjänstgöring följande sommar, förslagsvis 1/6—1/9.

d) att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder i syfte att tillmäta den kvalificerade trupptjänsten för det aktiva be-
fälet ökad vikt i merithänseende,

e) att meritvärdesfrågan — i vilken utsträckning militär befälsutbildning kan tillgodoräknas som merit vid civila utbildningsanstalter och vid anställning och befordran i civil tjänst — snarast bringas till positiv lösning,

f) att Kungl. Maj:t uppmärksammat följer införandet av det nya systemet för de värnpliktigas utbildning — varvid särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan huruvida de till förfogande stående resurserna är tillräckliga — för att snabbt kunna vidtaga åtgärder därest den angivna målsättningen skulle äventyras.

Stockholm den 26 april 1966

Gunnar Oskarson (h) Alf Wennerfors (h) Carl Eric Hedin (h)

Bengt-Olof Thylén (h)

Eric Krönmark (h)